

ДО ПИТАННЯ СТРУКТУРИ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ
ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИON THE STRUCTURE OF LEGAL COMPETENCE OF STUDENTS
OF A PROFESSIONAL PRE-HIGHER EDUCATION INSTITUTION

У статті здійснено теоретичний аналіз структурних компонентів правової компетентності студентів закладу фахової передвищої освіти. Проаналізовано науково-педагогічну літературу, присвячену дослідженню проблеми визначення компонентних складових поняття «правова компетентність» та виокремлено складники, які, на думку сучасних науковців, утворюють досліджувану компетентність: знання права та уміння реалізовувати на практиці ці знання; сформовані професійно значущі якості; особистісна характеристика індивіда, здатного здійснювати майбутню професійну діяльність, спираючись на правові знання, конкретні професійні, життєві ситуації. Окреслено поняття «правової компетентності студентів закладу фахової передвищої освіти» як сукупності якостей, що відображають ступінь кваліфікації, рівень правових знань, умінь, навичок, готовності та здатностей, необхідних для вирішення правових питань в галузі майбутньої професійної діяльності. Виокремлено та охарактеризовано структурні компоненти правової компетентності студентів закладу фахової передвищої освіти: когнітивний (система правових знань, юридичної інформації); мотиваційно-ціннісний (наявність правових ціннісних орієнтацій і мотивів дотримання правових норм); функціонально-діяльнісний (здатність і готовність застосовувати правові знання на практиці з метою вирішення професійних завдань); рефлексивно-оцінювальний (здатність до рефлексивної оцінки діяльності з позицій норм права, критичного усвідомлення її результатів). Зроблено висновок про те, що серед вітчизняних дослідників відсутнє однозначне розуміння компонентних складових поняття «правова компетентність»; наголошено, що формування визначених структурних компонентів у професійній підготовці сприятиме підвищенню рівня правової компетентності студентів. Результати дослідження можуть стати основою для подальшого визначення та обґрунтування критеріїв та процедур оцінювання рівнів сформованості правової компетентності студентів закладу фахової передвищої освіти.

Ключові слова: правова компетентність, правова культура, правосвідомість, струк-

турні компоненти правової компетентності, професійна підготовка, заклад фахової передвищої освіти.

The article provides a theoretical analysis of the structural components of legal competence of students of a professional pre-higher education institution. The author analyses the scientific and pedagogical literature on the problem of defining the components of the concept of "legal competence" and identifies the components which, according to modern scholars, form the studied competence: knowledge of law and the ability to put this knowledge into practice; professionally significant personal qualities; personal characteristics of an individual capable of carrying out future professional activities based on legal knowledge, specific professional and life situations. The article defines the concept of "legal competence of students of a pre-higher education institution" as a set of qualities which reflect the degree of qualification, level of legal knowledge, skills, readiness and abilities necessary for solving legal issues in the field of future professional activity. The author distinguishes and characterises the structural components of legal competence of students of a professional higher education institution: cognitive (system of legal knowledge, legal information); motivational and value-based (availability of legal value orientations and motives for compliance with legal norms); functional and activity-based (ability and willingness to apply legal knowledge in practice with a view to solving professional tasks); reflective and evaluative (ability to reflectively assess activities from the standpoint of legal norms, critical awareness of its results). It is concluded that there is no unambiguous understanding of the components of the concept of "legal competence" among domestic researchers; it is noted that the formation of certain structural components in professional training will contribute to improving the level of legal competence of students. The results of the study may serve as a basis for further defining and substantiating the criteria and procedures for assessing the levels of legal competence of students of a professional pre-higher education institution.

Key words: legal competence, legal culture, legal awareness, structural components of legal competence, professional training, professional Pre-Higher Education Institution.

УДК 377:34

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/70.1.31>

Коровяк Б.Е.,

аспірант кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»

Горохівська Т.М.,

докт. пед. наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми. Сьогодні формування конкурентоспроможного фахівця, який адекватно орієнтується в соціумі, є неможливим за відсутності засвоєння комплексу правових знань. Традиційно в закладах освіти, зокрема фахової передвищої, пріоритет надається спеціальним дисциплінам, оскільки навчання студентів відбувається з урахуванням профілю освітньої установи. Разом з тим варто зазначити, що недооцінка важливості правових дисциплін у професійній підготовці студента

здатна спричинити негативні наслідки. Зокрема, низький рівень правової компетентності, правової свідомості і культури, що є невід'ємними складовими професійної підготовки студентів, може поставити випускника в умови соціальної незахищеності, складної адаптації до майбутньої професійної діяльності. В цих умовах особливої актуальності набуває проблема визначення і охарактеризування структурних компонентів правової компетентності студентів закладу фахової передвищої освіти.

Аналіз досліджень засвідчує, що більшість досліджень правової компетентності представляють собою не лише з'ясування сутності, визначення її змісту та методик розвитку, а й вивчення теоретичних підходів до формування як власне правової компетентності, так і окремих її складових. Зокрема, широко представлені в науковій літературі проблеми, присвячені розумінню сутності правової компетентності, правової предметної компетентності (А. Будас, Г. Буш, В. Горшкова, Н. Письменна, М. Полякова, Т. Соловйова та ін.); визначенню складників правової компетентності, її компонентів, критеріїв та рівнів сформованості (І. Галушак, Л. Данильчук, А. Матюшкін, О. Пишко, О. Поліщук, С. Пугач, Т. Ремех, Л. Рябовол та ін.); обґрунтуванню умов формування правової компетентності (І. Безукладнікова, А. Дахіна, Я. Кічук, Н. Коваленко, А. Крижанівський, О. Кудряшова, Г. Лазарчук, А. Романова та ін.); розвитку правової компетентності фахівців неюридичних спеціальностей (Н. Гарашкін, І. Жигулін, Р. Курок, А. Овчинникова, В. Олійник, О. Рем та ін.) та ін.

Однак, незважаючи на те, що кількість досліджень, присвячених проблематиці формування і розвитку правової компетентності постійно зростає, питання аналізу структурних компонентів правової компетентності студентів закладу фахової передвищої освіти потребує додаткового наукового обґрунтування.

Мета статті полягає у здійсненні теоретичного аналізу структурних компонентів правової компетентності студентів закладу фахової передвищої освіти. Мету статті конкретизовано у таких завданнях: проаналізувати науково-педагогічну літературу, присвячену проблемі визначення компонентних складових поняття «правова компетентність»; виокремити та охарактеризувати структурні компоненти правової компетентності студентів закладу фахової передвищої освіти.

Основна частина дослідження. Одним із шляхів вирішення проблеми формування правової компетентності студентів закладу фахової передвищої освіти є визначення її структурних компонентів. Важливо зазначити, що за останні роки вітчизняна педагогічна наука накопичила чималу кількість наукових досліджень, присвячених виокремленню та характеристиці компонентних складових правової компетентності.

Зокрема, О. Поліщук, досліджуючи структуру правової компетентності майбутніх менеджерів, виокремлює низку компонентів, як-от: мотиваційно-ціннісний (засвоєння цінностей особистістю, формування ціннісного ставлення до права та законодавства); когнітивно-комунікаційний (сприятливість до правової інформації, уміння планувати свою діяльність і критично оцінювати її результати, аргументовано висувати думки на основі норм права і законодавства, продуктивна участь

у спілкуванні); практично-діяльнісний (уміння застосовувати правові знання на практиці, орієнтувати власну поведінку на правові норми) [6, с. 76]. Натомість Р. Курок серед взаємопов'язаних компонентів правової компетентності педагогічного працівника коледжу виділяє «інноваційно-когнітивний, діяльнісний, мотиваційно-ціннісний, особистісно-рефлексивний та емоційно-вольовий» компоненти [4, с. 61].

Визначення децю інших структурних елементів правової компетентності студентів неюридичних закладів освіти знаходимо у праці Н. Коваленко. Авторка визначає елементи: «інтелектуальний (наявність правових знань і норм); оцінний (оцінювання явищ з позиції правової дійсності); емоційний (реакція на юридичні аспекти фахової діяльності); мотиваційно-ціннісний (моральна мотивація відношення до права і закону); вольовий (прагнення до розвитку власної правосвідомості та правової культури); поведінковий (діяльність у застосуванні правових норм)» [3, с. 56].

Водночас як «сукупність когнітивної, аксіологічної, практичної, поведінкової компетенцій» визначає структуру правової предметної компетентності дослідниця Т. Ремех [8]. Суголосною є позиція Л. Рябовол, яка, розуміючи означену компетентність як «сукупність набутих ... в навчанні знань, умінь, характерних рис, необхідних для виконання певних дій з метою розв'язання проблем, задач, ситуацій відповідно до приписів норм права», до складових компетентності зараховує такі «предметні складники-компетенції, як: когнітивна, аксіологічна (ціннісно-мотиваційна), практично-поведінкова» [9].

Інший підхід до визначення компонентів правової компетентності спостерігаємо у І. Галушак, яка в структурі означеної компетенції виокремила «теоретичний компонент (фахові, політичні, управлінські, психологічні знання); практичний компонент (сукупність професійних умінь і навичок, що зумовлюють готовність фахівця вирішувати завдання правової діяльності); особистісний компонент (активність у професійно-правовій підготовці, вимогливість щодо дотримання правових норм, адекватна самооцінка) [1].

Цікаву думку наводить С. Пугач щодо визначення спільних рис, необхідних для формування правової компетенції студентів. На думку авторки це «забезпечення достатнього рівня правових знань, що необхідні фахівцю; розвиток правового мислення та формування практичних умінь в правовому полі; формування відповідальності за прийняті рішення та здійснені вчинки; розвиток мотивації до постійної самоосвіти в правовій галузі» [7, с. 132]. Разом з тим Г. Лазарчук до елементів, що забезпечують формування правової компетентності інженера-педагога, зараховує ще й «оволодіння комплексною процедурою, яка дозволяє

вільно орієнтуватися у правовому полі в процесі фахової діяльності» [5, с. 53]. При цьому складовими правової компетентності дослідниця визначає «правову освіту, правове виховання і соціалізацію у правовому середовищі закладу освіти» [5].

Проведений аналіз науково-педагогічної літератури в контексті визначення структури правової компетентності фахівців дозволяє нам стверджувати, що досліджувана компетентність розглядається авторами як:

- інтегративне професійно-особистісне утворення студента, що включає теоретико-правову підготовку і практичну здатність до вирішення навчальних і професійних завдань відповідно до законодавства;

- якісна характеристика суб'єкта правовідносин, що зараховує засвоєння знань, навичок та умінь, що складають нормативно-правове поле алгоритмів професійної діяльності;

- компонент професійної компетентності, що представляє собою сукупність якостей, які відображають рівень правових знань, готовність і здатність до вирішення правових питань у сфері професійної діяльності;

- якісна характеристика спеціаліста, що визначає високий рівень усвідомлення норм права, розвитку професійно важливих і особистісно-ділових якостей та ціннісних орієнтацій, що відображають ступінь розвитку правових уявлень (представлений);

- результат засвоєння правових компетенцій, що передбачає: знання права та уміння реалізовувати на практиці ці знання; сформовані професійно значущі особистісні якості; особистісну характеристику індивіда, здатного здійснювати майбутню професійну діяльність, при цьому спираючись на правові знання, конкретні професійні, життєві ситуації.

Виходячи з нашого розуміння правової компетентності студентів закладу фахової передвищої освіти як сукупності якостей, що відображають ступінь кваліфікації, рівень правових знань, умінь, навичок, готовності та здатностей, необхідних задля вирішення правових питань в галузі майбутньої професійної діяльності, зазначимо, що досліджуваний феномен представляє собою синтез взаємопов'язаних між собою структурних компонентів, серед яких визначаємо: когнітивний, мотиваційно-ціннісний, функціонально-діяльнісний, рефлексивно-оцінювальний (рис. 1).

Звернемось до змістового наповнення виокремлених структурних компонентів правової компетентності студентів закладу фахової передвищої освіти.

Когнітивний компонент правової компетентності представляє систему правових знань, юридичної інформації. Розуміючи знання, як результат засвоєння системи фактів, правил, принципів, понять, закономірностей, законів і теорій у певній професійній галузі, важливо підкреслити їх емоційно-оцінний характер для особистості студента. Зокрема, правові знання передбачають усвідомлення необхідності права; розуміння основних правових вимог; оцінку дій суб'єктів права з позиції їх правомірності; наявність уявлень про закономірності розвитку права. Зазначимо, що визначення змісту правової інформації, обов'язкової для засвоєння студентами, залежить від тих видів правовідношень, в які буде вступати майбутній фахівець в процесі професійної діяльності. Наприклад, до необхідних правових знань можна зарахувати: знання основних положень теорії права; знання законів країни, власних прав та обов'язків, свободи та відповідальності; знання різноманітних галузей права (сімейного, кримінального,

Рис. 1. Структурні компоненти правової компетентності студентів закладу фахової передвищої освіти

адміністративного, конституційного тощо); знання правових основ майбутньої професійної діяльності.

Деятельностний компонент правової компетентності в професійному освітньому процесі студентів неюридического профіля характеризує здатність і готовність людини застосовувати правові знання на практиці для вирішення професійних завдань і участі в правових відносинах на основі правових норм; здійснювати соціально-активне правове поведіння в сфері професійної діяльності; орієнтувати діяльність в професійній сфері на правові норми і цінності.

Мотиваційно-ціннісний компонент правової компетентності передбачає перетворення накопиченої інформації та правових знань у правові переконання, звички правомірної поведінки; визначає відношення студентів до права як цінності, повагу до закону, позитивні правові установки, орієнтацію на правомірну поведінку. Водночас цей компонент характеризує наявність правових ціннісних орієнтацій і мотивів дотримання правових норм. Усвідомлення студентами цінності права може розглядатися як фактор, що виключає їх байдуже відношення до соціального сенсу, мети та результатів майбутньої професійної діяльності. Зокрема, до правових цінностей можна віднести право, повагу до закону, справедливість, повагу до права і свободи особистості, рівність людей, виконання особистістю своїх обов'язків, законність тощо. Натомість мотивація студентів визначається розумінням значущості правових знань і умінь, усвідомленням правових цінностей і бажанням підвищувати свій рівень правової компетентності.

Функціонально-діяльнісний компонент правової компетентності забезпечує здатність і готовність студентів закладу фахової передвищої освіти застосовувати правові знання на практиці з метою вирішення професійних завдань та участі у правових відносинах на основі правових норм; здійснювати соціально-активну правомірну поведінку в юридично значущих професійних ситуаціях. Водночас правомірність професійної діяльності переважно залежить від наявності відповідних правових умінь, навичок і досвіду діяльності. Професійно-правові уміння дозволяють правильно аналізувати професійні ситуації, виокремлювати їх значущі з юридичної точки зору властивості, обирати необхідні правові норми, використовувати різноманітні способи реалізації права тощо. При цьому важливо зазначити, що визначення функціонально-діяльнісного компонента обумовлено тим, що засвоєння спеціальних правових знань є необхідною умовою формування правової компетентності студентів у процесі їх професійної підготовки.

Рефлексивно-оцінювальний компонент правової компетентності визначає здатність студентів до рефлексивної оцінки діяльності з позицій норм

права, критичного усвідомлення її результатів; надає можливість попередження протиправних вчинків, розвитку правової самосвідомості. Компонент передбачає самостійність правових рішень й оцінок під час взаємодії з іншими суб'єктами в межах майбутньої професійної діяльності; здатність до критичного осмислення та коректування власної діяльності відповідно до позицій норм права; розвиток особистих якостей студентів (комунікативність, сприйняття правової інформації тощо). В цьому контексті цікавою є позиція М. Головань відносно того, що «рефлексією регулюються усі компоненти компетентності... завдяки рефлексії особистістю відстежуються цілі, процес і результат своєї діяльності щодо набуття компетенцій у професійній сфері, а також усвідомлення тих внутрішніх змін, що в ній відбуваються, усвідомлення себе як особистості, яка змінюється» [2, с. 87]. Водночас оцінювальна складова компоненту забезпечує адекватність оцінки студентами правових норм та явищ. Особливої важливості набуває формування певного особистісного і емоційно забарвленого відношення студентів до нормативно-правових цінностей, що визначає перехід від знань до переконання. При цьому на основі отриманих знань виробляється вміння надавати правову оцінку різноманітним фактам, усвідомлювати певні події з точки зору їхньої відповідності або невідповідності нормам права.

Висновки. Здійснений теоретичний аналіз структурних компонентів правової компетентності студентів закладу фахової передвищої освіти дає можливість стверджувати: серед вітчизняних дослідників відсутнє однозначне розуміння компонентних складових поняття «правова компетентність»; правову компетентність студентів закладу фахової передвищої освіти розуміємо як сукупність якостей, що відображають ступінь кваліфікації, рівень правових знань, умінь, навичок, готовності та здатностей, необхідних задля вирішення правових питань в галузі майбутньої професійної діяльності; досліджувана компетентність представляє собою синтез взаємопов'язаних між собою когнітивного, мотиваційно-ціннісного, функціонально-діяльнісного, рефлексивно-оцінювального компонентів. Перспективи подальших наукових розвідок полягають у визначенні та обґрунтуванні критеріїв та процедур оцінювання рівнів сформованості правової компетентності студентів закладу фахової передвищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Галуцук І. Шляхи формування правової компетентності майбутніх економістів в умовах гірського регіону. *Гірська школа Українських Карпат*. 2016. № 15. С. 102–105.
2. Головань М. С. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Серія: Педа-

гогіка і психологія. Збірник статей. 2014. Вип. 44. Ч. 3. С. 79–88.

3. Коваленко Н. Ю. Формування правосвідомості і правової культури студентів неюридичних навчальних закладів. *Часопис Київського університету права*. 2008. № 1. С. 53–58.

4. Курок Р. Концепція розвитку правової компетентності педагогічних працівників економічних коледжів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 10 (114). С. 57–70.

5. Лазарчук Г. Правова компетентність інженера-педагога економічного профілю. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2012. № 36. С. 51–57.

6. Поліщук О. Сутність та структура правової компетентності майбутніх менеджерів у вищих аграр-

них навчальних закладах. *Молодь і ринок*. 2018. № 2 (157). С. 73–80.

7. Пугач С. С. Зміст і структура правової компетенції майбутніх економістів. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2019. Вип. 57. С. 130–136.

8. Ремех Т. О. Компоненти і прояви правової предметної компетентності учня. *Народна освіта. Електронне наукове фахове видання*. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3741.

9. Рябовол Л. Т. Правова предметна компетентність : поняття, структура, правові предметні компетенції. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2013. Вип. 121 (II). С. 268–273. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/53035619.pdf>.